

Sygn. akt I ACa 119/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 września 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier
Sędziowie :	SA Joanna Naczyńska (spr.) SO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska
Protokolant :	Katarzyna Noras

po rozpoznaniu w dniu 19 września 2018 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa A. A. C., E. (...) Spółki Jawnej w P.

przeciwko L. Z. (Z.)

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej

z dnia 7 listopada 2017 r., sygn. akt I C 77/16

1) oddala apelację;

2) zasądza od pozwanej na rzecz powódki 4 050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSO del. Aneta Pieczyrak-Pisulińska SSA Roman Sugier SSA Joanna Naczyńska

Sygn. akt I ACa 119/18

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 7 listopada 2017r. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej w sprawie z powództwa A. A. C., E. S. s.j. w P. przeciwko L. Z. uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki czynność dłużnika D. Z. w postaci oświadczenia o wyrażeniu zgody na zaproponowany przez L. Z. sposób podziału majątku wspólnego w toku postępowania prowadzonego przez Sąd Rejonowy w (...) (sygn. II Ns 1839/12), w którym - postanowieniem z 19 września 2012r. - przyznano pozwanej na wyłączną własność nieruchomości położoną w M. o nr ewid. (...), objętą księgą wieczystą nr (...) oraz zespół

składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności gospodarczej- Firma Handlowa (...) - L. Z., w zakresie przekraczającym udział 1/2 części we współwłasności nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) oraz udział 1/2 części zespołu składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności gospodarczej - Firma Handlowa (...) - L. Z., a to dla ochrony wierzytelności powódki wobec dłużnika D. Z. w kwocie 143.911,94zł z ustawowymi odsetkami od kwot: 20.000zł -od 12 grudnia 2011r., 54.381,60zł -od 4 stycznia 2012r., 49.696,14zł -od 6 lutego 2012r., 6.534zł -od 12 lutego 2012 r. i 13.300,20zł -od 18 lutego 2012r. oraz z tytułu ustawowych odsetek od kwoty 17.043,06zł za okres od 12 grudnia 2011r. do 1 stycznia 2012r., stwierdzonych nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 5 lipca 2012r. wydanym przez Sąd Okręgowy w Katowicach przeciwko Zakładowi Produkcyjno- Handlowemu (...) F. H., (...) spółce jawnej w W. (sygn. XIV GNc 357/12/JG), opatrzonego klauzulą wykonalności przeciwko dłużnikowi D. Z. jako współnikowi tej Spółki- postanowieniem Sądu Okręgowego w (...) z 22 maja 2013r. (sygn. XIV GCo 83/13/WK). W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy oddalił powództwo i zasądził od pozwanej na rzecz powódki 4.591,50zł z tytułu kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie to Sąd Okręgowy podjął po ustaleniu, że egzekucja wierzytelności powódki wobec Spółki (...), stwierdzona wyżej opisanym nakazem zapłaty okazała się bezskuteczna, co skutkowało umorzeniem postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko tej Spółce przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w(...) J. J. (postanowienie z 21 stycznia 2013r.). Do zaspokojenia roszczeń powódki nie doprowadziło też postępowanie egzekucyjne prowadzone przez Komornik Sądowego przy Sądzie Rejonowym w (...) A. M. przeciwko (...) Spółki - (...) i D. Z.. Postanowieniem z 19 września 2012r. w sprawie o podział majątku wspólnego Sąd Rejonowy w (...) (sygn. II Ns 1839/12) ustalił, że w skład majątku wspólnego małżonków Z. (pозwanej i dłużnika) wchodzi:

- a) nieruchomość zapisana w KW nr (...) (działka o nr ewid. (...)), zabudowana budynkiem mieszkalnym położonym w M. ul. (...);
- b) zespół składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności gospodarczej- (...) – L. Z.;
- c) nakłady z majątku wspólnego na majątek osobisty D. Z. w postaci wkładu do spółki Zakład Produkcyjno-Handlowy (...), D. Z. s.j. oraz udział kapitałowy D. Z. w tej spółce;
- d) zespół składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności gospodarczej- Zakład (...),

a następnie przyznał na wyłączną własność L. Z. składniki majątku wymienione w ppkt a) i b), a D. Z. - wymienione w ppkt c) i d). Postanowienie to uprawomocniło się 11 października 2012r. Wcześniej, wniosek o podział majątku wspólnego małżonków Z. został zgłoszony w sprawie o (...), jaka toczyła się przed Sądem Okręgowym w (...) (pod sygn. I RC 498/12). Stosownie do jego treści (pomijając samochód osobowy) pozwana miała nabyć na własność tożsame składniki majątku do tych, które przyznano jej w opisanym postanowieniu z 19 września 2012r. Wniosek ten został jednakże cofnięty i Sąd Okręgowy umorzył postępowanie nim wywołane. Wyrokiem z 27 czerwca 2012r. Sąd Okręgowy orzekł rozwód z winy D. Z..

Sąd Okręgowy ustalił także, że:

- Pozwana od 13 września 2010r. zameldowana była w M. przy ul. (...).
- 25 maja 2012r. dłużnik D. Z. zgłosił kradzież z włamaniem 2 maszyn typu A. (...) oraz kompresora na szkodę spółki jawnej.
- Do majątku wspólnego byłych małżonków należał lokal mieszkalny znajdujący się w budynku położonym w W. ul. (...) (KW nr (...)). W stosunku do tej nieruchomości, obciążonej hipotekami na rzecz (...) SA w kwotach 150.000zł i 30.000zł, toczyła się egzekucja.

- Objęta podziałem nieruchomości KW nr (...) w dacie dokonywania tego podziału obciążona była hipoteką umowną kaucyjną na rzecz Banku (...) SA w W. w kwocie 425.000zł, która została wpisana do księgi w 2006r. Saldo zadłużenia na 19 września 2012r. wynosiło 81.068,80 CHF. Na ten dzień rachunek kredytowy nie wykazywał przeterminowanych należności kredytowych.
- Wyrokiem Sądu Rejonowego w Bielsku- Białej z 2 lipca 2013r. (sygn. III K 26/13) córka pozwanej i dłużnika K. Z. została skazana na karę łączną 8 lat pozbawienia wolności za spowodowanie pod wpływem narkotyku wypadku drogowego, w wyniku którego śmierć odniosło dwóch chłopców na przejściu dla pieszych.
- Zarejestrowana 23 marca 2011r. działalność (...) .H. (...) L. Z., w miejsce Firmy Handlowej (...) L. Z.) została wznowiona 1 sierpnia 2013r. pod adresem W. ul. (...) w zakresie sprzedaży hurtowej warzyw i owoców. 1 sierpnia 2013r. pozwana nabyła od córki K. Z. składniki majątku obejmujące produkty spożywcze, jak też elementy wyposażenia związane z ich sprzedażą.
- Dłużnik D. Z. w toku sprawy zatrudniony był w przedsiębiorstwie PHU (...) w P..
- Wartość nieruchomości objętej podziałem, zabudowanej budynkiem mieszkalnym, wynosiła 415.000zł.
- W maju 2012r. dłużnik zgłosił kradzież maszyn Spółki (...), które zostały wycenione na kwotę 71.800zł, a należący do tego podmiotu (...) został sprzedany w sierpniu 2012r. za 10.000zł.
- W zestawieniu wyposażenia Zakładu (...) z 31 grudnia 2011r. wskazano wartość 38.762,28zł, a z 31 grudnia 2012r.- 70.654,10zł.

Sąd Okręgowy przytoczył art. 527§1 k.c., który stanowi, że gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć oraz art. 527§2 k.c. stanowiący, że czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Podkreślił, że dla zastosowania art. 527 §1 k.c. powinny zostać spełnione następujące przesłanki: a) wierzyciel posiada prawnie chronioną wierzytelność w stosunku do dłużnika; b) dłużnik dokonał czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzyciela; c) w wyniku kwestionowanej czynności dłużnika osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową; d) po stronie dłużnika istniała świadomość pokrzywdzenia wierzyciela; e) osoba trzecia, która uzyskała korzyść, działała w złej wierze. Wyjaśnił, że stosownie do art. 530 k.c. regulacje te stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy dłużnik działał w zamiarze pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli. Wyjaśnił też, że przedmiotem powództwa określonego w art. 527§1 k.c. może być także czynność procesowa dłużnika w postaci zgody wyrażonej w postępowaniu o podział majątku wspólnego na przyznanie własności rzeczy drugiemu współwłaścicielowi bez ekwiwalentu z jego strony oraz, że zastosowanie do tej czynności przepisów o skardze pauliańskiej otwiera wierzycielowi - w oparciu o wyrok, ubezskuteczniający w stosunku do wierzyciela taką czynność - możliwość prowadzenia egzekucji z tego składnika majątkowego, który w wyniku orzeczenia sądu zapadłego w następstwie uwzględnienia zgodnego wniosku co do sposobu zniesienia współwłasności (podziału majątku) wyszedł z majątku dłużnika, tak jakby nadal w nim pozostawał (art. 532 k.c.; por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 25 października 2012r., I CSK 139/12, "Izba Cywilna" 2013, nr 12, s. 40). Podkreślił, że uwzględnienie skargi pauliańskiej nie pozbawia mocy obowiązującego orzeczenia, lecz jedynie ogranicza podmiotowo jego skuteczność.

Oceniając przesłanki uwzględnienia skargi pauliańskiej, Sąd Okręgowy stwierdził, że:

- Wskutek zaakceptowania przez dłużnika wniosku o podział majątku wspólnego pozwana uzyskała korzyść majątkową kosztem pomniejszenia majątku dłużnika, stała się bowiem wyłącznym właścicielem nieruchomości objętej KW nr (...) i składników majątku służących do prowadzenia działalności pod firmą (...), podczas gdy stosownie

do normowanej art. 43§1 k.r.o. zasady równych udziałów małżonków w majątku wspólnym powinny jej przypaść w wyniku takiego podziału jedynie udziały w tych składnikach w wymiarze 1/2 części;

- W dacie zaakceptowania przez dłużnika wniosku o podział majątku wspólnego istniała wierzytelność, której ochrony powódka się domaga, stwierdzona prawomocnym nakazem zapłaty, opatrzonym później klauzulą wykonalności wydaną przeciwko dłużnikowi jako wspólnikowi spółki jawnej. Nakaz zapłaty przeciwko spółce został wydany przed postanowieniem działowym, a zgodnie z art. 22 § 2 k.s.h., każdy wspólnik odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem solidarnie z pozostałymi wspólnikami oraz ze spółką. Przewidziane w art. 31 § 1 i 2 k.s.h. ograniczenie możliwości skierowania przez wierzyciela egzekucji do majątku odpowiedzialnego wspólnika wprowadza de facto zasadę „subsydiarności egzekucji”, nie zaś odpowiedzialności, gdyż uprawnienia wierzyciela do pozwania wspólnika z tytułu zobowiązań spółki istnieją ciągle, podobnie jak abstrakcyjna w swej istocie odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki. Sąd Okręgowy podkreślił, że choć przed spełnieniem przesłanki w postaci bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce nie można egzekwować długu od wspólnika, niemniej odpowiedzialność wspólnika i spółki za dług spółki jest równorzędna i solidarna (por. wyrok SN z 16 czerwca 2010r., I CSK 453/09, LEX nr 607234). Konkluzje te legły u podstaw przyjęcia przez Sąd Okręgowy, że podstawą rozstrzygnięcia w sprawie stanowi art. 527 k.c., a nie art. 530 k.c. Przy czym zauważył, że skoro dłużnik w sprawie o podział majątku wspólnego działał w zamiarze pokrzywdzenia wierzyciela zaistniałyby także przesłanki zastosowania art. 530 k.c. Wyjaśnił, że zamiar pokrzywdzenia, wymagany przez art. 530 k.c., nie powinien podlegać zawężającej wykładni, gdyż z konieczności rzeczy czyniłoby to iluzoryczną ochronę przyszłych wierzycieli. W związku z tym świadomość możliwego pokrzywdzenia wystarcza do przyjęcia zamiaru pokrzywdzenia wierzyciela, ponieważ działanie ludzkie obejmuje w zasadzie nie tylko następstwa zamierzone, ale i te, których jakkolwiek nie chce się wywołać, przewiduje się jako możliwe, a zarazem objęte i wolą. Oznacza to, że zamiar pokrzywdzenia przyjąć należy także u tego, kto w chwili dokonywania czynności liczył się z tym, że w związku z jego działalnością może mieć wierzycieli i że czynność jego może być połączona z ich krzywdą (wyrok SN z 7 lutego 2008r., V CSK 434/07, LEX nr 393901). Dłużnik przyznał, że wiedział o niespłaconym zadłużeniu wobec powódki. Zresztą dług obciążał bezpośrednio spółkę osobową, a nakaz zapłaty obejmował należności wymagalne w okresie od grudnia 2011r. do lutego 2012r. Skoro zatem podział majątku wspólnego nastąpił 19 września 2012r., opóźnienie było już wówczas bardzo duże. Co więcej, dłużnik przyznał, że gdy maszyny spółki zostały skradzione w maju 2012r. zapewnił przedstawiciela powódki - Pana C., że po wypłacie odszkodowania długi zostaną spłacone. Odszkodowanie takie nie zostało jednak wypłacone, a skradzione maszyny miały podstawowe znaczenie dla funkcjonowania spółki. Nie sposób uznać, by w takiej sytuacji wspólnik spółki jawnej, nie dysponując pozytywną decyzją ubezpieczyciela odnośnie wypłaty odszkodowania, wyzbywał się składnika majątku o istotnej wartości bez zamiaru pokrzywdzenia wierzyciela w opisanym wyżej znaczeniu.

- Zgoda na podział majątku wspólnego została wyrażona z pokrzywdzeniem wierzyciela. Zgodnie art. 527§2 k.c., czynność prawna dłużnika krzywdzi wierzyciela, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Istotą pokrzywdzenia wierzyciela jest zatem powstanie w wyniku dokonania przez dłużnika czynności prawnej sytuacji, która powoduje niemożność, ewentualnie utrudnienie lub też odwleczenie zaspokojenia wierzyciela (wyrok SN z 28 listopada 2001r., IV CKN 525/00, Biul. SN 2002, Nr 5, s. 11; wyrok SN z 22 października 2004r., II CK 128/04, Biul. SN 2005, Nr 2, s. 16). Pokrzywdzenie wierzyciela nie będzie miało natomiast miejsca, jeżeli pomimo dokonania określonej czynności prawnej przez dłużnika wierzyciel będzie mógł zaspokoić się z pozostałej części jego majątku (orzeczenie SA w Lublinie z 20 listopada 1996r., I ACr 306/96, OSA w Lublinie 1997, Nr 2, poz. 9). Pojęcie „niewypłacalności” w rozumieniu art. 527 § 2 k.c. jest pojęciem autonomicznym w ramach k.c. i niezależnym od pojęcia „niewypłacalności” w rozumieniu np.: przepisów prawa upadłościowego. Na gruncie k.c. oznacza ono sytuację, w której dłużnik nie ma możliwości terminowego wywiązywania się ze swoich zobowiązań finansowych (wyrok SA w Warszawie z 19 listopada 1997 r., I ACA 737/97, OSA w Warszawie 1998, Nr 4, poz. 36). Konieczny jest zarazem związek przyczynowy pomiędzy dokonaniem czynności prawnej a powstaniem (pogłębieniem) stanu niewypłacalności. Dla zastosowania art. 527 k.c. nie jest jednak konieczne wykazanie, że nastąpiło ogłoszenie upadłości dłużnika (por. orzeczenie SN z 24 stycznia 2000r., III CKN 554/98, Legalis; wyrok SN z 18 września 1998 r., III CKN 612/97, OSN 1999, Nr 3, poz. 56). Dla skuteczności skargi pauliańskiej nie jest bezwzględnie konieczne wszczęcie postępowania egzekucyjnego i wykazywanie jego nieskuteczności (wyrok

SA w Warszawie z 6 grudnia 1996 r., I ACr 853/96, OSA w Warszawie 1997, Nr 3, poz. 23). Sąd Okręgowy podkreślił, że pomimo wszczęcia przeciwko dłużnikowi postępowania egzekucyjnego w 2013r., objęta nakazem zapłaty wierzytelność nie została wyegzekwowana oraz, że gdyby nie podział majątku wspólnego, wierzyciel mógłby zaspokoić swe roszczenia z nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego, której wartość na dzień 19 września 2012r. wynosiła 415.000zł, a obciążające tę nieruchomość zadłużenie wynosiło 276.239,48zł (przy kursie franka na poziomie 3.4075zł). Uwzględniając zatem nawet to zadłużenie, wartość udziału 1/2 części we współwłasności nieruchomości (przy przyjęciu zasady równych udziałów małżonków w majątku wspólnym) wynosiła 69.380,26zł. Stwierdził, że choć hipoteka istotnie obciążała nieruchomość, której własność nabyła w całości pozwana, to dłużnik pozostawał nadal dłużnikiem osobistym banku, co również nie pozostaje bez wpływu na ocenę skutków prawnych zgodnego podziału majątku wspólnego na sytuację powódki. Nabycie przez pozwaną całej nieruchomości miało wpływ na pokrzywdzenie powódki z uwagi na niewypłacalność dłużnika.

- W wyniku zaakceptowania przez dłużnika wniosku o podział majątku wspólnego pozwana uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, w znaczeniu użytym w przepisach normujących instytucję skargi pauliańskiej. Wyjaśnił, że czynności prawnych pod tytułem darmym nie należy utożsamiać z umową darowizny, ponieważ użyty w art. 528 k.c. termin - „uzyskanie korzyści majątkowej bezpłatnie” obejmuje wszelkie czynności prowadzące do uzyskania korzyści, które nie znalazły odpowiedniego ekwiwalentu w ujęciu obiektywnym (wyrok SA w Białymstoku z 23 marca 2005 r., I ACa 98/2005, LexisNexis nr 383489, OSAB 2005, nr 2, poz. 11; Ciszewski Jerzy (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. II. Opublikowano: LexisNexis 2014). Oceniając kwestię bezpłatności w kontekście funkcji skargi pauliańskiej stwierdził, że wprawdzie mocą postanowienia z 19 września 2012r. dłużnik również uzyskał składniki majątkowe, niemniej przyznany mu wkład do spółki nie został skonkretyzowany, maszyny należące do spółki zostały skradzione, a samochód ciężarowy został zbyty przed rozstrzygnięciem sprawy o podział majątku wspólnego. Wierzycielka nie mogła zatem zaspokoić swych roszczeń z tych składników. Zaspokojenie nie nastąpiło też ze składników służących do prowadzenia działalności Zakład (...), których zresztą w postanowieniu tym nie wyszczególniono. Okoliczności te w ocenie Sądu Okręgowego przemawiały za zastosowaniem w sprawie domniemania z art. 528 k.c.

- Pozwana pozostawała w bliskim stosunku z dłużnikiem, który to stosunek wynika nie tylko z powiązań rodzinnych, ale także z innych więzi, w szczególności uczuciowych, przyjacielskich, towarzyskich czy majątkowych. Wyjaśnił, że domniemanie ustanowione w art. 527§3 k.c. wiążące działanie ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela z faktem uzyskania wskutek tego działania korzyści majątkowej przez osobę będącą z dłużnikiem w bliskim stosunku może być zastosowane względem każdej osoby, o ile w konkretnym przypadku stopień wzajemnych powiązań zachodzących z tytułu więzów rodzinnych, przyjaźni, wdzięczności, wspólnych interesów, itp. pozwala uznać, że są to stosunki bliskie (wyrok SN z 10 kwietnia 1964r., III CR 39/64, OSNC 1965, nr 5, poz. 75; Kidyba Andrzej (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna, wyd. II; LEX 2014). Przyjął, że choć związek małżeński pozwanej i D. Z. został rozwiązany przez rozwód z winy (...) - wyrokiem z 27 czerwca 2012r., a pozwana od 13 września 2010r. zameldowana była w M. przy ul. (...), niemniej o orzeczenie winy wystąpił sam dłużnik w pozwie rozwodowej, dłużnik i pozwana nadal wspólnie utrzymywali i wychowywali córkę, a podział majątku nastąpił w sposób bezkonfliktowy. Podkreślił, że wyegzekwowanie długu ze składników należących do majątku wspólnego, w tym nieruchomości, byłoby tożsame z rzeczywistym, a zarazem istotnym jego pomniejszeniem, jak też faktycznym brakiem możliwości korzystania z nich. Pozwana 1 sierpnia 2013r. wznowiła działalność w zakresie tożsamym z tą, jaką zajmował się wcześniej dłużnik, a więc sprzedaży hurtowej warzyw i owoców, posługując się także firmą spółki (...) na opakowaniach towarów i przejmując składniki majątku córki, po jej skazaniu w sprawie karnej, służące do prowadzenia tej działalności. Zaznaczył, że córka dłużnika i pozwanej rozpoczęła działalność tożsamą z działalnością dłużnika właśnie w maju 2012r., gdy zgłoszona została kradzież maszyn, a spółka miała już znaczne przeterminowane zadłużenie wobec powódki. Miał na uwadze wiek córki pozwanej i dłużnika (...), konieczność zainwestowania istotnych kwot przy uruchomieniu działalności i gołosłowność twierdzeń o rzekomych darowiznach babci oraz fakt, że opisane maszyny miały istotne znaczenie przy prowadzeniu działalności o wskazanym profilu. Dłużnik przyznał, że jego działalność, a następnie córki i byłej żony prowadzona była w tym samym miejscu. Nadto faktura z 1 sierpnia 2013r. na kwotę 19.906,05zł nie obejmowała maszyn niezbędnych w procesie produkcji. Stwierdził, że brak dookreślenia zespołów składników majątkowych i niemajątkowych w postanowieniu podziałowym także wskazuje

na obopólną wiedzę i współdziałanie dłużnika i pozwanej, oparte na wzajemnym zaufaniu. Uznał te okoliczności za wykazujące, że pozwana uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, co implikowało zastosowanie domniemania z art. 528 k.c. Na marginesie dodał, że w świetle powołanych okoliczności pozwana musiała wiedzieć o zamiarze pokrzywdzenia wierzycieli. Zaznaczył, że pozwana i dłużnik byli przedsiębiorcami, obeznanymi w realiach rynkowych. Skoro jednym ze składników majątku wspólnego były nakłady w postaci wkładu do spółki jawnej, a także „udział kapitałowy” w spółce jawnej pozwana musiała znać sytuację w spółce, zwłaszcza że wartość tych składników majątku również nie została określona. Zaakcentował związek czasowy istotnych dla rozstrzygnięcia zdarzeń, w tym fakt, że pozwana miała rozstać się z dłużnikiem w 2010r., a sprawa rozwodowa została zainicjowana dopiero w 2012r., kiedy też wydany został wyrok i zaraz też wszczęta została sprawa o podział majątku wspólnego, zakończona orzeczeniem z 19 września 2012r., wobec zgodnego stanowiska stron, w którym to czasie (na przełomie 2011 i 2012r.) narastało przeterminowane zadłużenie względem powódki, która wystąpiła też z pozwem o zapłatę. Zgodnie z zeznaniami byłych małżonków Z., złożonymi w sprawie rozwodowej, o zdradzie pozwana miała się dowiedzieć w styczniu 2010r.; tymczasem 22 marca 2010r. zawarta została umowa kredytowa, obciążająca całą nieruchomości należącą do byłych małżonków, a orzeczenie rozwodu z winy dłużnika nastąpiło na jego wniosek zawarty już w treści pozwu.

Podsumowując, Sąd Okręgowy uznał, że powódka wykazała wszystkie przesłanki żądania ochrony pauliańskiej, lecz uwzględnił powództwo o ubezskutecznienie czynności zaakceptowania przez dłużnika wniosku o podział majątku wspólnego jedynie w części przenoszącej wynoszący 1/2 udziału we współwłasności nieruchomości oraz w zespole składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności (...) przyjmując, że w tym zakresie czynność dłużnika, któremu przysługiwał równy z pozwaną udział w majątku wspólnym, została dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela. W dalej idącym zakresie powództwo oddalił. O kosztach procesu orzekł uwzględniając, że powództwo zostało uwzględnione w połowie, że wynagrodzenia pełnomocników obu stron wynosiły po 7.200zł (§ 2 pkt 6) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie; (Dz.U.2015.1800 w brzmieniu pierwotnym z uwagi na datę wszczęcia postępowania), a w postępowaniu zażaleniowym - po 3.600zł (§ 10 ust. 2 pkt 2 cyt. rozporządzenia) oraz, że powódka poniosła opłatę od pozwu (7.196zł), opłaty skarbowe (34zł), a także zaliczkę wykorzystaną do kwoty 2.000zł, zaś pozwana opłatę skarbową (17zł) oraz opłatę w kwocie 30zł. Rozliczając stosunkowo te koszty zasądził od pozwanej na rzecz powódki 4.591,50zł.

Apelację od wyroku wniosła pozwana, domagając się jego zmiany przez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódki na jej rzecz kosztów procesu za obie instancje. Zarzuciła Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 233 k.p.c. przez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów wyrażające się w wadliwej ocenie materiału dowodowego zebranego w sprawie i braku wszechstronnego rozważenia tego materiału, w szczególności poprzez błędne przyjęcie, że:

- zaistniały przesłanki dopuszczalności skargi pauliańskiej w postaci istnienia w dacie dokonywania podziału majątku wiarygodności powódki w stosunku do dłużnika D. Z., działania przez dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycielki oraz złej wiary pozwanej,
- istnieje związek przyczynowy pomiędzy nabyciem przez pozwaną nieruchomości - na mocy postanowienia o podziale majątku wspólnego jej i dłużnika a niewypłacalnością dłużnika w stopniu wyższym;
- przyczyną dokonania podziału majątku wspólnego po rozwodzie małżonków Z. była chęć pokrzywdzenia wierzyciela, a nie dokonanie polubownych i ekwiwalentnych rozliczeń,
- obowiązuje domniemanie bliskości pozwanej i dłużnika w sytuacji, gdy podział majątku wspólnego małżonkowie Z. nastąpił w 2012r., a już od 2010r. nie zamieszkiwali oni wspólnie i pozostawali w separacji po tym, jak pozwana wyprowadziła się ze wspólnego domu i nie miała kontaktu, a rozwód został orzeczony z winy dłużnika, zaś zaczęła współdziałać z dłużnikiem jedynie w celu pomocy córce K., po tym jak została tymczasowo aresztowana za spowodowanie śmiertelnego wypadku samochodowego,

- obowiązuje domniemanie nieodpłatności przysporzenia pozwanej w sytuacji, gdy pozwana i dłużnik w ramach podziału majątku wspólnego w sposób ekwiwalentny, sprawiedliwy i uwzględniający wartości każdego składnika majątku wspólnego – te składniki proporcjonalnie, a nie nieodpłatnie;
- obowiązuje domniemanie nieodpłatności przysporzenia pozwanej podczas, gdy nabyta przez nią na podstawie postanowienia o podziale majątku wspólnego nieruchomości obciążona jest hipoteką umowną kaucyjną, ustanowioną w 2006r. na rzecz (...) Banku SA na zabezpieczenie spłaty kredytu, który został zaciągnięty wspólnie przez pozwaną i dłużnika na długo przed powstaniem wierzytelności powódki, a który to kredyt pozwana spłaca samodzielnie od momentu podziału majątku wspólnego,
- obowiązuje domniemanie nieodpłatności przysporzenia pozwanej w sytuacji, gdy nabywając na mocy postanowienia o podziale majątku wspólnego nieruchomości przejęła w całości obowiązek spłaty rat kredytu hipotecznego obciążającego tę nieruchomość, raty te spłacała i nadal samodzielnie spłaca, co świadczy wprost o braku nieodpłatnego charakteru nabycia własności tej nieruchomości.

Zarzuca także naruszenie prawa materialnego, a to:

- art. 527 k.c. przez jego błędne zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, że spełnione zostały przesłanki skutkujące uwzględnieniem powództwa w części, w tym przyjęcie, że dłużnik jest osobą niewypłacalną z uwagi na okoliczność, że prowadzone przeciwko niemu postępowanie egzekucyjne okazało się bezskuteczne, w sytuacji, w której powódka nie wykazała, że podjęła wszystkie próby wyegzekwowania swej wierzytelności, a mianowicie, czy wystąpiła z wnioskiem o wyjawienie przez dłużnika majątku;
- art. 527§3 k.c. przez jego błędne zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, że pozwana wskutek dokonanego po rozwodzie podziału majątku wspólnego jej i dłużnika uzyskała korzyść majątkową jako osoba pozostająca w bliskim stosunku z dłużnikiem, a co za tym idzie, że działała ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, podczas gdy nie zamieszkiwała ona z dłużnikiem od 2010r. i nie utrzymywała z nim kontaktów do momentu spowodowania przez córkę wypadku (do października 2012r.), a w dacie nadania klauzuli wykonalności przeciwko dłużnikowi była już po rozwodzie, który został orzeczony z wyłącznej winy dłużnika;
- art. 528 k.c. przez jego błędne zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, że pozwana uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie podczas, gdy dłużnik otrzymał w sposób ekwiwalentny pozostałą część składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego pozwanej i dłużnika, których wartość była proporcjonalna do wartości składników majątkowych uzyskanych przez pozwaną;
- art. 528 k.c. przez jego błędne zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, że pozwana nie dochowała należytej staranności w zakresie pozyskania wiedzy o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli podczas, gdy pozwana i dłużnik w owym czasie pozostawali w silnym konflikcie, nie zamieszkiwali wspólnie, żyli przez okres 2 lat w faktycznej separacji, a ostatecznie się rozwiedli z wyłącznej winy dłużnika, a pozwana nie miała możliwości pozyskania wiedzy o stanie majątkowym spółki dłużnika, która została mu przyznana w ramach postępowania o podział majątku wspólnego na wyłączną własność;
- art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. przez nieprawidłowe przeniesienie na pozwaną ciężaru dowodowego, który obciążał powódkę, wobec uznania przez Sąd Okręgowy, że pozwana i dłużnik celowo nie wykazali wartości składników majątkowych i niemajątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstw przyznanych dłużnikowi w ramach podziału majątku wspólnego podczas, gdy ciężar dowodowy w tym zakresie obciążał powódkę, która wskazywała w sposób niezgodny z rzeczywistością na istnienie braku ekwiwalentności świadczeń.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji jako bezzasadnej i adekwatne do wyniku sporu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia w sprawie były prawidłowe i znajdowały potwierdzenie w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym. Podejmując je, Sąd Okręgowy nie naruszył w żadnej mierze przepisów procesowych, w tym art. 233 §1 k.p.c., jako że nie przekroczył zasad swobodnej oceny dowodów, ani też nie naruszył zasad logiki i doświadczenia życiowego. Stąd też ustalenia te Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne, dzieląc też w pełni ich ocenę prawną.

W szczególności Sąd Okręgowy trafnie przyjął, że w dacie dokonania przez dłużnika zaskarżonej czynności, tj. zaakceptowania wniosku o podział majątku wspólnego istniała wierzytelność, której ochrony powódka się domaga, ponieważ stosownie do art. 22§2 k.s.h. każdy wspólnik spółki jawnej odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem solidarnie z pozostałymi wspólnikami wraz ze spółką. (...) spółki jawnej uzyskuje zatem ex lege status prawny dłużnika wobec wierzyciela spółki ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z tego stanu rzeczy. W konsekwencji Sąd Okręgowy prawidłowo też przyjął, że podstawą rozstrzygnięcia w sprawie są normy art. 527 k.c., a nie art. 530 k.c. Zasadnie też przyjął, że zaistniały wszystkie pozostałe, określone normą art. 527 §1 k.c. przesłanki ubezskuteczenia zaskarżonej czynności, a mianowicie, że w wyniku jej dokonania: doszło do pokrzywdzenia wierzyciela; że pozwana uzyskała korzyść majątkową; że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela oraz, że pozwana wiedziała lub miała możliwość dowiedzenia się przy zachowaniu należytej staranności o działaniu dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela.

Wbrew wywodom apelacji zaskarżona czynność, tak jak to przyjął Sąd Okręgowy, miała przymiot zdziałanej z pokrzywdzeniem. Zgodnie z art. 527§2 k.c. czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela, jeśli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w stopniu wyższym, niż z był przed dokonaniem czynności. Dla wykazania stanu niewypłacalności nie jest konieczne przeprowadzenie postępowania o nakazanie dłużnikowi złożenia wykazu majątku w trybie art. 913§1 i nast. k.p.c. Wierzyciel może wykazać stan niewypłacalności także innymi dowodami pozwalającymi przyjąć, że dłużnik zaprzestał spłacania długów, nie wyłączając dowodu z zeznań świadków. Powódka udowodniła, że dłużnik stał się niewypłacalny w stopniu wyższym niż był przed dokonaniem zaskarżonej czynności przez wykazanie, że prowadzona przeciwko niemu egzekucja jest bezskuteczna. Wykazała też związek między zaskarżoną czynnością i tą niewypłacalnością wyrażający się w tym, że gdyby dłużnik nie zaakceptował wniosku pozwanej o podział majątku wspólnego mogłaby zaspokoić swe roszczenia ze składników, które wchodziły w skład majątku wspólnego dłużnika i pozwanej, w tym z opisanej w pozwie nieruchomości (części wartości tej nieruchomości, która pozostaje po zaspokojeniu osoby uprawnionej z hipoteki, ponieważ nieruchomość została obciążona hipoteką przed powstaniem chronionej skargą wierzytelności) i zespołu składników służących prowadzeniu działalności gospodarczej (...). Odnośnie do spełnienia tej przesłanki nie sposób też nie zauważyć, że ani dłużnik w toku prowadzonego przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego, ani pozwana w toku procesu nie wskazali żadnego składnika majątkowego spółki, bądź dłużnika, z którego powódka mogłaby się skutecznie zaspokoić.

Choć rację ma apelująca podnosząc, że przesłankę pokrzywdzenia wierzyciela co do zasady wyłącza ekwiwalentność świadczeń dłużnika i osoby trzeciej. Niemniej:

Po pierwsze - zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, tak jak to zasadnie przyjął Sąd Okręgowy, nie pozwala na przyjęcie, że w wyniku dokonanego podziału majątku wspólnego pozwanej przypadły (bez dopłaty) składniki majątkowe o wartości porównywalnej i adekwatnej do jej udziału w tym majątku, który zgodnie z niewzruszonym w sprawie o podział majątku wspólnego domniemaniem prawnym wynosił 1/2 (art. 43§1 k.r.o.). Ekwiwalentność taka nie wynikała z treści postanowienia podziałowego, ani z przedłożonych przez pozwaną dokumentów. Nawet składane w tej materii przez pozwaną oświadczenia nie były spójne, ponieważ twierdziła ona, że od 2010r. nie miała wglądu w dokumenty pozwalające jej na ustalenie wartości składników, które przypadły dłużnikowi, a zarazem twierdziła, że dokonany podział majątku wspólnego był proporcjonalny, adekwatny do wartości udziałów w majątku wspólnym i sprawiedliwy. Składniki majątkowe i niemajątkowe służące do prowadzenia działalności gospodarczej, które przypadły każdemu z byłych małżonków Z. nie zostały zinwentaryzowane w sprawie o podział majątku wspólnego, jak i w rozpatrywanej sprawie w sposób pozwalający na ustalenie ich wartości. Ekwiwalentności świadczeń

nie sposób też wywieść z faktu, że od czasu podziału majątku wspólnego pozwana płaci raty kredytu, którego spłatę zabezpieczają hipoteki ustanowione na nieruchomości, która jej przypadła, a to z przywołanych i należycie uargumentowanych przez Sąd Okręgowy przyczyn, a także okoliczności, że podział majątku wspólnego dotyczy tylko aktywów, a nie pasywów w postaci kredytu pozostającego do zapłaty i obciążającego oboje małżonków.

Po wtóre - nawet w pełni ekwiwalentna czynność dłużnika nie wyłącza przesłanki pokrzywdzenia wierzyciela, w sytuacji gdy dłużnik w zamian za rzecz, z której egzekucja jest możliwa uzyska własność rzeczy o tożsamej wartości, z której wierzyciel nie może prowadzić egzekucji (np. ujętą w katalogu składników wyłączonych od egzekucji normowanym w art. 829 k.p.c.).

Skoro pozwanej zostały przyznane konkretne składniki majątkowe istniejące w dacie dokonania tej czynności, które powódka mogła zlokalizować i się z nich zaspokoić, a dłużnik w ramach podziału uzyskał składniki bliżej nie dookreślone i o niestalonej w tym postępowaniu wartości, w tym składniki o znacznej wartości (71.800zł), z których egzekucja nie była możliwa, ponieważ zostały one skradzione przed dokonaniem podziału, zatem Sąd Okręgowy miał pełne podstawy ku temu, by przyjąć, że na skutek zaskarżonej czynności pozwana z pokrzywdzeniem wierzyciela i po części bezpłatnie (ponad przypadający jej udział w majątku wspólnym) uzyskała korzyść majątkową kosztem majątku dłużnika, co z kolei implikowało stwierdzenie, że Sąd Okręgowy prawidłowo i w pełni zasadnie posłużył się domniemaniem normowanym przez art. 528 k.c.

Sąd Okręgowy miał też podstawy ku temu, by przyjąć, że zaskarżona czynność została zdziałana ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Zgadając się na zaproponowany przez pozwaną podział majątku wspólnego dłużnik niewątpliwie mógł przewidzieć, że w wyniku dokonania tego podziału stanie się niewypłacalny w większym stopniu, niż był przed dokonaniem tej czynności. Dla zaistnienia tej przesłanki nie jest konieczne, by dłużnik działał w bezpośrednim zamiarze pokrzywdzenia wierzycieli, wystarcza, że dłużnik przewiduje takie pokrzywdzenie w granicach ewentualności. Dłużnik, niewątpliwie wiedząc o istnieniu wierzytelności powódki musiał sobie uświadamiać, że wyzbywając się udziału w nieruchomości i w zespole składników majątkowych i niemajątkowych służących do prowadzenia działalności gospodarczej- (...) usunie ze swego majątku przedmioty, z których powódka relatywnie łatwo i szybko mogłaby uzyskać zaspokojenie, zaś do jego majątku wejdą, m.in. składniki, z których powódka nie uzyska zaspokojenia, w tym skradzione przed zaakceptowaniem wniosku o podział majątku wspólnego maszyny i urządzenia.

Wreszcie, uprawnioną w świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego była też konstatacja, że pozwana powinna wiedzieć, a przynajmniej przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o krzywdzącym charakterze zaskarżonej czynności. Art. 527§3 k.c. ułatwia rozstrzygnięcie odnośnie tej przesłanki, wprowadzając uwzględnione przez Sąd Okręgowy domniemanie, że jeśli osoba trzecia pozostawała z dłużnikiem w bliskim stosunku w chwili, gdy dokonywał on czynności krzywdzącej wierzycieli, to domniemywa się, że wiedziała, a przynajmniej przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o tym, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Ustawa nie definiuje kryterium „bliskiego stosunku” o jakim mowa w art. 527§3 k.c., pozostawiając tę kwestię zindywidualizowanej w okolicznościach sprawy ocenie sądu. Stosunek bliskości z reguły wynika z powiązań rodzinnych – pokrewieństwa, małżeństwa, czy powinowactwa. Może też wynikać z narzeczeństwa, konkubinatu, przyjaźni, koleżeństwa, wieloletniej znajomości, wdzięczności, a także - co trafnie zaakcentował Sąd Okręgowy - wspólności interesów osobistych lub majątkowych. Pozwana przez wiele lat pozostawała z dłużnikiem we wspólnym pożyciu. Bezspornie łączyły ją z dłużnikiem wspólne interesy osobiste i majątkowe. Jako, że podlegające podziałowi nakłady z majątku wspólnego na majątek osobisty dłużnika w postaci wkładu do Spółki jawnej oraz udział kapitałowy w tej Spółce oraz zespoły składników majątkowych i niemajątkowych, służące prowadzeniu działalności gospodarczej wchodziły w skład majątku wspólnego pozwana dysponowała środkami prawnymi, by ustalić ich skład i wartość oraz miarodajnie i wiążąco je oszacować, chociażby wnosząc o to w sprawie o podział majątku wspólnego. Wniosek o ustalenie składu i wartości majątku wspólnego mogła złożyć mimo konfliktów i niezamieszkiwania z dłużnikiem, zwłaszcza jeśli nie miała o nich wiedzy. Tym samym nie może się ostać jej twierdzenie, że nawet przy zachowaniu

należytej staranności nie mogła się dowiedzieć czy zaproponowany przez nią podział jest ekwiwalentny, a w konsekwencji czy dłużnik godząc się nań nie będzie działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Z tych to przyczyn, Sąd Apelacyjny uznał, że zarzuty apelacji nie są w stanie wzruszyć trafności zaskarżonego wyroku. Konkluzje te legły u podstaw oddalenia apelacji - w oparciu o art. 385 k.p.c., jako bezzasadnej. O kosztach postępowania apelacyjnego, Sąd Apelacyjny orzekł na zasadzie odpowiedzialności za wynik sporu, zasądzając - w oparciu o art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. - od pozwanej na rzecz powódki 4.050 zł z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym, nieprzekraczającego stawki minimalnej, określonej w § 2 pkt. 6 w zw. z § 10 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015r., poz. 1800 ze zm. w brzmieniu obowiązującym w dacie wniesienia apelacji).

SSO Aneta Pieczyrak SSA Roman Sugier SSA Joanna Naczyńska

- Pisulińska